

117625

U
Dette omslag inneholder
referat
fra
møtet, den "tridde"
referatkomite 14 desember 1939 kl 17

Kohl gjør rede for det standpunkt som den norske delegasjon i Folkeforbundet skulle innta i anledning av de tyske-russiske krig og for hviledes forhandlinger i senere forløp.

201

Møte i den utvidede utenrikskomite den 14. desember kl. 17

1939

som formann fungerte viseformannen: Anderssen-Lysst.

Der blev foretatt navneoprop som viste at samtlige medlemmer var tilstede med undtagelse av Lykke, som ikke kunde møte. Lykkes personlige varamann, Harald Torp, var innkalt og var tilsted. Formannen oplyste at efter anmodning av stortingspresident Magnus Willsen hadde de av presidentskapets medlemmer som ikke var medlemmer av komiteen, fått anmodning om å møte og var nu tilstede.

202

Formannen: Utenriksminister Koht vil gi en redegjørelse.

statsråd Koht: Sidan utanriksnemnda har vorte sitjande her i byen, vil eg gjerne få gjeva ei utgreiing her um korleis det har gått frametter dei siste dagane med dei spursmåala som var dryfte her i møtet um laurdagen. Den laurdagen citerte eg den instruksen som var send tvo dagar i fyrevegeen til den norske delegasjonen i Genève - det var den gongen berre stortingspresident Hambro som var der - den instruksen som var gjeven etter utanriksministermøtet her i Oslo. Nemnda hugsar at den instruksen gjekk ut på at hr. Hambro skulde freista å høyra seg fyre i Genève korleis dei der vilde taka mot eit framlegg som gjekk ut på i konklusjonen å mana Sovjet-Samveldet til å draga herfolka sine tilbake og gå over til nye fredleg forhandlingar med Finnland. I dette møte um laurdagen var då nemnda samrøystes um at det var dette som måtte stå i fyrste rekkje for den norske delegasjonen å få fram, ei oppmoding til Sovjet-Samveldet i den lei. Det sende eg telegram um straks same kvelden til president Hambro. Eg telegraferte at utanriksnemnda og Regjeringa samrøystes heldt fast på grunntanken i den instruksen som eg hadde gjeve tvo dagar i fyrevegeen, at vi meinte, plent som dei norske statsmaktene hadde meint fyrr, no i dei siste åra i det minste, at det ikkje kunde vera noko ynske um å nytta Folkesambandet som ein reidskap for noko slag tvangs- eller straffepolitikk. Samstundes fekk hr. Hambro melding um at ein ny delegert, den fyrrre ministeren Urbye, vilde koma dit ned. Han hadde dryft spursmåla med meg personleg, han hadde høyrt på slutten i det minste av ordskiftet her i nemnda, so han kunde betre gjeva greie for det standpunktet som Regjeringa og utanriksnemnda stod på. Eg skal nemna med det same at eg fekk takk frå hr. Hambro for di hr. Urbye på den måten kunde

koma dit ved og vera i lag med han der.

203
Dagen etter melde det seg eit nytt spørsmål i denne samanhengen, som galdt stortingspresident Hambro personleg. Det var dryftingar i Genève um kven som skulde vera president for den forsamlinga som no møtte. Frå fyrsten hadde sekretær i Folkesambandet kalla inn møtet soleis at det skulde vera framhald frå den forsamlinga som var i fjor. Forsamlinga i fjor vart ikkje oppløyst men berre avdrygt, soleis at denne forsamlinga frå i fjor, rettleig set eller formelt set, framleies var til, og då var det presidenten for denne forsamling - den irske statsministeren de Valera - som skulde presidere i den forsamlinga som no møtte på nyt den 11. desember i år. Men det syntte seg at generalsekretæren hadde skift meining um det reint formelle i denne saka, og hadde kome til det at den forsamlinga som no møtte, måtte vera ei ny forsamling - den 20de forsamlinga, når det i fjor var den 19de - og då måtte det nytt presidentvalg til. De Valera vilde ikkje koma og eg kann skyta inn her med det same at det kom i det heile ikkje nokon utanriksminister frå noko framandt land til dette møtet i Genève - og då måtte ein soleis til å velja ny president. Det var stor dryfting um det i Genève. Det var ikkje lett å finna ein som både høvde og var viljug til å taka på seg umbodet, og til slutt hadde det samla seg eit ynske um at hr. Hambro skulde bli president. Då eg fekk melding um det um sundagen, telegraferte eg tilbake at det burde hr. Hambro ikkje taka mot, vi ynskte ikkje at han skulde vera president. Måndag morgon styrkte eg dette telegrammet etter eit samråd med statsministeren med at han plent måtte segja nei; men straks etter eg hadde tala med statsministeren, fekk eg ein samtale i telefonen med hr. Hambro - det var han som ringde upp til meg - og der fortalde han at det no hadde kome soleis i Genève at det ikkje lenger vilde bli tale um at forsamlinga skulde gjera noko vedtak um å ekskludera Sovjet-Samveldet, den tanken var oppgjeven, og i staden vilde det bli samling um den tanken, som vi her i Norge og dei andre nordiske landa hadde halde på, at ein berre skulde oppmøda Russland til å gjera slutt på krigen og gå inn i fredlege dryftingar. Hr. Hambro hadde på fyrehand, då generalsekretæren tala med han um å taka mot val, sagt at han ikkje kunde presidere i forsamlinga um det der skulde bli tale um eit eksklusjonsvedtak, soleis at eksklusjon skulde bli vedtøken under norsk forsete. Eg nemner dette serskilt, so eg dermed kann få streka under kor heilt lojalt hr. Hambro

har stode i dette spørsmålet i tilhevet til den norske regjeringa og dei norske statsmaktene. man han opplyste då no at dette eksklusjonsframlegget vilde koma til å vika for tanken um ein forhandlingsoppmoding, og då sa eg at det norske forbot at han skulde taka mot presidentvalet, kunde vi ikkje då longer halde uppe. Det sa eg i telefonen; men då eg so etterpå får eg lov å segja at eg var kanskje ikkje snartenkt nok - tenkte meir på saka, kom eg til at det var ikkje so visst at ikkje eksklusjonsframlegget vilde koma upp likevel etterpå, etter dette med forhandlingstilbodet, so sende eg eit nytt telegram til hr.Hambro um at han likevel skulde lata vera å taka mot presidentvalet. På ein eller annan måte som eg ikkje har greie på, vart det telegrammet seinka på vegen - det går diverre altfor ofte so i desse tidene - og det kom ikkje fram fyre langt ut på ettermiddagen, klokka 6 um ettermiddagen. Forsamlingē hadde halde møte straks fyre middag, og hr.Hambro hadde soleis ikkje fått dette pålegget, og han hadde då teke mot valet til president. Det var då for so vidt heilt i samsvar med det eg hadde sagt til han munnleg i telefonen, so det er ingen ting å segja på at hr.Hambro tok mot dette valet. Fyresetningane hans for det innanfor forsamlinga var klære og greie nok og, som eg har sagt, i full samsvar med det som vi her heime meinte.

L-0
Forsamlinga møttest so den 11.desember, um måndagen, etter valet på hr.Hambro til president vart det dessutan valt ei serskild nemnd som skulde dryfta Finnlandsspørsmålet. På telegrafisk fyrespurnad her heime til meg gav eg mitt santtykke til at Noreg kunde bli representert i den nemnda, etter eg fyrst hadde fått vita at Sverige skulde vera representert der med den fyrrre ministeren Undén. Når hr.Urbye kom dit ned måndekveld, skulde han gå inn i nemnda. Men so hende det denne måndagen ein ting som i det minste eg for min part ikkje hadde rekna med, og som eg trur måtte vera i motsetning til det som hr.Hambro òg hadde rekna med. Nemnda heldt møte straks tidleg på ettermiddagen, soleis fyrr den norske medlemen kunde vera med i møtet, og i denne nemnda tok so den svenske representanten Undén upp framlegg um at ein skulde venda seg til Sovjet-Samveldet med oppmoding um fredlege forhandlingar. I kva form Undén har gjort dette, veit eg ikkje; men i alle tilfelle vart det vedteke på den måten at sjølve denne nemnda - ei nemnd på 13 medlemmer - skulde senda denne oppmodinga um forhandlingar til Sovjet-Samveldet, og etter framlegg frå den britiske medlemen som møtte der, vart det lagt attåt at Russland - og Finland

207

og for so vidt; men i hovudsaka var det Russland det galdt - måtte svara innan 24 timar. Dermed var heile fyresetninga for det norske standpunktet teken burt. Vi hadde tenkt oss a oppmodinga til Sovjetsamveldet um forhandlingar skulde vera slutt-steinen på forhandlingane i Folkesambandet, og soleis at nemnda skulde gjera dette som ei tilråding til Folkesambandet. I staden har nemnda gjort det sjølv, og dessutan fått sett inn der, etter eit benkeframlegg, denne fristen, soleis at når, som ein måtte vita, sovjetregjeringa svara nei, vild ein då måtte stå framfyre spursmålet um eksklusjon eller andre straffe- eller tvangstiltak i denne striden.

Nemnda her hugsar at eg hadde tenkt på at noko slikt kunde bli mogleg, og difor åtvare eg imot at ein skulde binda desse tvo ting, fredlege forhandlingar og eksklusjonsspursmålet i hop. No hadde situasjonen sjølv kome til å binda dei i hop, og på ein endå verre måte enn eg hadde tenkt meg skulde bli mogleg. Eg har ikkje kunna få noka forklaring på, korleis det har seg med dette framlegget frå Undén, og kva form han gav det. Då eg same dagen dette var gjort, tala med den svenske utanriksminister, hadde ikkje han heller fått noka forklaring på det. Det var i kringkastings måndag kveld at eg høyrde kva som hadde vorte resultatet i nemnda, og tysdag morgon sende eg difor eit telegram til den norske delegasjonen i Genève, eit rett langt telegram, der eg presiserte standpunktet vårt. Eg telegraferte at det hadde kome heilt uventande på meg dette vedtaket som var gjort, og at eg hadde sterke tvilesmål med korleis det no kunde koma til å gå etter den forma som var vald, og etter den fristen som var sett. Eg sa at dette ikkje var i samsvar med fyresetningane hjå dei norske, danske og svenske regjeringa, og at det dermed vilde bli vanskeleg å nå fram til ein konklusjon som ikkje sikta på anten sanksjonar eller eksklusjon. Eg bad då - eg vilde gjera dette til trygd for framtida - eg bad um at delegasjonen heretter ikkje i noka form måtte gå med på noko framlegg, fyr han hadde sendt framlegget hit heim til meg, og eg sa dessutan at han måtte freista finna ein veg utanum eksklusjon. Dette har no den norske og dei andre nordiske delegasjonane for so vidt arbeidt med, og dei har funne ei form soleis at ikkje forsamlinga beinveges skulde gjera vedtak um eksklusjon.

Eg hadde um desse spursmåla tele onsantalar med den danske og den svenske utanriksministeren, fleire samtalar um dagen kvar einaste dag i desse tider; det har hendt at eg har sete i mange timar berre i telefonen med samtalar um desse spursmåla. Eg hadde ein gong ein samtale med Hambro i Genève, men den samtalen vart øydelagd i telefonen, det var ikkje råd til å skyna det som vart sagt der. Men eg sende då i alle tilfelle Hambro eit utførleg telegram um korleis ein burde stå, at vi ikkje kunde vera med på å røysta for eit vedtak um eksklusjon, og at i tilfelle noko slikt kom fram, måtte vi lata vera å røysta. Derimot sa eg at vi kunde røysta for ei oppmoding um å skipa til materiell, d.v.s. civil og humanitær, hjelp til Finland. Det måtte vi sjølv sagt vera viljuge til å vera med på. Derimot vilde vi ikkje vera med på at det skulde bli sett upp ei serskild internasjonal nemnd som skulde organisera dette arbeidet, soleis at dermed Folkesambandet sjølv på ein måte gjekk inn i striden her, i konflikten millom Finland og Russland.

I går ettermiddag fekk eg so melding um den résolusjonen som dei då heldt på å arbeida med. Eg fekk fyrst frå den danske utanriksministeren berre eit laus umriss, sidan på kvelden fekk eg heile forma på résolusjonen, ein résolusjon som var sett upp i tvo partar, vedteken soleis i spesialnemnda etter britisk framlegg. Den fyrste parten var den som hadde til konklusjon ei oppmoding um å gjeva humanitær og anna slik hjelp til Finland, den andre parten var den som slutta med at Sovjet-Samveldet sjølv med framferda si hadde sett seg utanfor pakta, utanfor det som batt Folkesambandet i hop, og at Forsamlinga difor måtte be rådet um å taka avgjerd i dette spursmålet. Dette siste heng i hop med den ting at den namngjetne artikkel 16, den um sanksjonar, sluttar med ei forskrift um at den medlemstat som gjer noko i strid med pakta, kann bli ekskludert, og den eksklusjonen skal bli vedteken av rådet, so for so vidt var det ikkje forsamlinga formelt som skulde avgjera eksklusjonen. Men dette at forsamlinga likevel gav rådet ei tilvising um å nytta eksklusjonstanken, det var då etter mi meining nok til å visa at forsamlinga dermed uttale seg for eksklusjon, og dette vilde vera i strid med dei tankane som eg for min part hadde gjort meg um det som skulde gå for seg i Genève. Ein vilde just nytta artikkel 16, sanksjonsartikkelen, den som vi i dei siste åra har prøvt å slå fast ikkje no kann bli nytta. Dette siste fekk eg på det reine at både den danske og den svenske regjeringa var einige med meg um, gjennom

17 gm telefonsjefateler gong på gong med den danske og den svenske utanriksministeren, og eg sende då til aller sist i går kveld eit telegram til den norske delegasjonen i Genève om at vi ikkje kunde røysta for denne andre parten i resolusjonen, men måtte halde fast på det standpunktet som stod i den fyrre instruksjonen. Dette måtte eg særskilt gjera for di eg hadde fått melding um at det var tanken å lata røystinga um resolusjonen gå for seg på den måten at det ikkje skulde vere namn-opprop, det skulde berre bli sagt at dei som røystar mot resolusjonen, reiser seg. Dermed vilde det ikkje bli høve til å segja frå um at ein ikkje vilde gjeva røysta si. Slik ein røystingsmåte måtte vi då vera imot. Eg hadde gjeve instruks til delegasjonen um den forma som han skulde nytta når han sa frå um dette at vi ikkje vilde vera med å røysta over resolusjonen. Han skulde segja at vi meinte at Folkesambandet ikkje no var brukande til straffe- og tvangstiltak etter artikkel 16, og at dessutan slikt eit vedtak som dette ikkje vilde vera til minste gane for Finland. Det var soleis både eit prinsipielt og eit praktisk grunnlag for standpunktet vårt. No har vi i dag gjenom Telegrambyrådet fått melding um røysting i Genève. Vi har der set at 9 statar har halde seg frå å røysta, 42 statar har røysta for denne tilvisinga til rådet um å ekskludera Sovjet-Samveldet, og venteleg har då rådet straks i ettermiddag gjort det. Um alt er gjort just i dei formene som eg hadde gjeve instruks um, kann eg ikkje vita, for eg har set noko som kunde tyde på at dei tri nordiske delegasjonane kanskje har vorte særde um at berre ein av dei skulde stå fram og segja dette på vegner av dei alle. Det veit eg då endå ikkje viest, eg har ikkje fått særskild melding um dette. Men i alle tilfelle er det so at alle dei tri nordiske statane som det her er tale um, Danmark, Noreg og Sverige, og 6 andre statar - mellom dei veit eg at Sveits er med - ikkje har vilja gjeva si røyst i spørsmålet.

211

La Når eg segjer at det er visst at rådet enten har vedteke eller kjem til å gjera vedtak um å ekskludere Sovjet-Samveldet, byggjer eg det på den samansetninga som rådet i denne stunda har. Det er valt nye medlemmer av rådet i staden for dei som gjekk ut. Dei som normalt skulde gå ut, var Sverige og ein av dei sør-amerikanske statane, det er vel Argentina. Dessutan skulde ekstraordinært gå ut Latvia og Kina som har særskilde plassar som det ikkje trengst vera attval for. I staden for Sverige skulde frå fyrsten Nederland ha gått inn, men Nederland bad seg fri med den grunngjevinga at Belgia

no sit der. So kom turen til Finnland, og det er eit val som vi har studt frå norsk side, at no skulde Finnland bli vald inn. I staden for Argentina er Bolivia innvald. Eg torer gå ut frå at alle dei statane som sit i rådet, høyrer med til dei som røysta for eksklusjon, soleis at det venteleg er samrøystes vedtek i det nye rådet.

Soleis er det då at denne saka har gått for seg. Ikkje all ting har gått etter ynske, men i alle tilfelle har Noreg i hop med Danmark og Sverige kunna halda fast på det standpunktet som vi har stått på fyrr når det gjaldt artikkel 16, etter det nederlag som folkesambandet hadde i Etiopia-striden i dette spursmålet - det standpunktet at den artikkelen ikkje skal bli nytta, at ein må rekna med at han ikkje gjeld lenge. Vi har alle, trur eg, havt ei sterk kjensle av at mange andre statar, som ikkje var so langt framme i skotlina som serskilt Noreg og Sverige er, gjerne har vilja skuva oss fram soleis at vi skulde koma til å taka støyten for det resultat som dei andre av reint ålmenne og prinsipielle grunnar kunde ynskja. Det er vel heilt naturleg, trur eg, at vi ikkje vilde lata oss nytta på den måten. Vi har serskilt set at britiske blad heilt kynisk har sagt at Storbritannia ikkje kann tenkja på å gå i nokon krig med Sovjet-Lamveldet, men Noreg og Sverige kunde godt gjera det. Eg vil ikkje tru at denne kyniske tanken har vore den som har avgjort politikken i Genève. Etter alt eg kann skyna, har den britiske ambodsmannen der, understatssekretær Butler, havt god forståing for det nordiske standpunktet og har freista ut frå sitt syn å koma oss i møte, men har då soleis ikkje kunna gå lenger enn det som viser seg i den resolusjonen som er vedteken.

212

Dette var då det som eg vilde forklåra um heile tilgangen med dryftingane i Genève. Eg trur at eg i det minste har fått med alle hovudpunkta, og soleis at nemnda greitt kann sjå korleis spursmålet har vore dryft her heile og i Genève.

Det var ei anna sak som dessutan var framme i det siste møtet, som vi i tankane våre i det minste, og mykje i dryftingane og, hatt i hop med dette spursmålet; det var dei meldinga som vi hadde fått frå Berlin, um at den tyske og dei russiske regjeringa hadde dryft seg imillom spursmålet um landekrav for Husland i Nord-Noreg, og at den tyske regjeringa då skulde ha lova å halda seg passiv til ein russisk framstøyt der. Nemnda hugsar at eg fortalde at eg hadde beir fram nemnt dette for den tyske chargé d'affaires her i

Oslo - sendemannen var just på ein tur til Berlin. Eg nemnde dette for han, og sa at eg meinte at den tyske regjeringa burde vita um kva soleis var fortalt og med påstand um at det hadde god grunn for seg. Den tyske sendemannen kom tilbake frå Berlin ein av dei fyrste dagane i denne vika - eg må vedgå at eg hugsar ikkje i denne standu anten det var måndag morgon eller tysdag morgon - og han var då hjå meg straks etterpå og kom med svar frå den tyske regjeringa på dette som eg hadde sagt til den tyske chargé d'affaires. Han sa, at han kunde avsnanna fullt ut frå den tyske regjeringa at slikt eit spørsmål um Nord-Noreg hadde vore dryft millom Tyskland og Russland. Det fanst ikkje det minste grunnlag for gjetordet eller påstanden um dette. Han sa dessutan at den tyske regjeringa meinte, at den russiske regjeringa ikkje hadde nokre slike planar mot Nord-Norge. For så eiga rekning la han attåt, at han ikkje trudde at Tyskland vilde kunna halda seg passiv um den russiske regjeringa skulde koma med slike krav eller slik framstøyt mot Noreg. Han meinte at den tyske regjeringa då måtte koma til å taka standpunkt mot Russland og hjelpe Noreg. Eg sa at um so den tyske regjeringa ynskte dette, so var vel ikkje Tyskland nett no i det høvet at det kunde hjelpe Noreg. Då svarte han med å minna um, at det i denne stunda ikkje hadde mobilisert heile den tyske heren, det var ikkje ålmenn mobilisering der, dei nytta berre ein part av herstyrken sin på vestfronten, hadde jamvel dragte tilbake derifrå sunt av det herfolket dei hadde der fyrr, for di dei greidde seg bra med dei som no låg der, og di for vilde Tyskland godt kunne i det minste, sa han, øva eit press på den andre fronten, mot aust, mot Russland, um det skulde vere mogleg på den måten å hjelpe Noreg. Alt dette siste sa han då, som eg segjer, for eiga rekning, det var ikkje etter instruks frå den tyske regjeringa.

Kva den tyske regjeringa kann vita um russiske planar mot Noreg, det er sjølvsagt ikkje så heilt visst. Eg går ut frå for min part, at den russiske regjeringa i alle tilfelle ikkje vilde fortelja noko um dette på fyrehand, men eg trur ein kann festa lit til dette at det spørsmålet ikkje har vore dryft millom den tyske og den russiske regjeringa. Eg vil tru at det var sent det som den tyske sendemannen sa um dette.

John. Alf. Mowinckel: Det var meget interessant å høre uttalelsen fra Genr. Personlig må jeg si at jeg ikke var så overrasket og heller ikke så skuffet, når det etter svaret fra Sovjet spisset sig til mot en eksklusjon. Jeg var meget tilfreds over den fremgangsmåte som blev anvendt, at man nærmet sig Sovjet uten antydning hverken av kritikk, trussel om eksklusjon eller nogen annen mishagsuttalelse, førenn man hadde fått rede på, om Sovjet og Finland var villige til forhandling. Men etter det avvisende svar fra Sovjet og på bakgrunn av Sovjets oprinnelige svar til Folkeforbundet, synes jeg det var nokså rimelig at Forbundet måtte reagere så sterkt som det kunde. Jeg vil si, at det vilde ikke blitt meget tilbake av nogensomhelst aktelse for Folkeforbundet, hvis det ikke hadde reagert sterkt, efter at nu det forsøk fra Forbundets side, som gav uttrykk for så megen tålmodig overbærenhet i det rolige spørsmål om det vilde opta forhandlinger, var avvist. Derfor var ikke jeg forbauset, og jeg gleder mig over, at man ikke har gått lenger på de nordiske staters vegne enn at man har undlatt å stemme, slik at avgjørelsen ga et uttrykk for Folkeforbundets standpunkt som iallfall viser et visst tegn på disiplin og samhold, en disiplin og et samhold som forhåpentlig kan bli av ganske stor betydning for fremtiden.

Med hensyn til Berlin-historien var det jo en gledelig etterretning utenriksministeren kom med. Men det kunde være interessant å høre på hvad grunnlag den norske legasjon sender et så foruroligende telegram som dette, som skaket oss i den grad op. Jeg gav uttrykk for min skepsis sist og. Det er ikke bra hvis våre legasjoner likefrem farer med sladder. De får jo telegraferer ting som de virkelig har en bakgrunn for; men det er ikke fritt for at jeg har en mistanke om at Berlin-legasjonen har temmelig lange ører for hvad der sies rundt omkring på alle kanter. Det er altfor alvorlige tider og altfor alvorlige forhold til at ikke det de sender op til den norske regjering skal være særdeles vel begrunnet. Nu vil det naturligvis av det som nu er skjedd, kunne drages øieblikkelig tilfredsstillende slutninger; men billedet skifter hurtig, og det vil naturligvis kunne inntre forhold hvorunder de velvillige uttalelser fra Tysklands side ikke lenger står ved makt. Vi har jo i de siste dager sett utviklingen i Sverige til en samlingsregjering, og den aktive, dyktige og ansette politiske utenriksminister er blitt utskiftet med en upolitisk fagminister. At dette har betydning for Sveriges utenrikspolitikk, sier sig selv. Ut politikken er altså tatt bort fra den politiske ledelse,

217/230

Den politiske ledelse er flyttet bort fra utrikesministeren til annet hold innen regjeringen, uten at vi idag kan si hvor det berer hen. Men nå jo av alt hvad man leser og ser, forstå at det har vært en veldig strømning i Sverige før å komme Finnland militært til hjelp, og skulde ikke det som kanskje mere enn noget annet har holdt Sverige tilbake, være nettopp den omstendighet at Sverige iallfall ikke føler sig trygg på at Tyskland vil støtte skandinaviske interesser på den måte som den tyske minister her i byen har sagt? For var Sverige ganske trygg på det, så vilde vel kanskje Sverige ha sett litt anderledes på at Finnland dag for dag forblør sig, og at den dag ikke kan være fjern da Finnland er omtrent ødelagt, - så der tror jeg nettopp at forholdet til Tyskland spiller meget sterkt inn. Jeg blev litt forbauset idag da jeg så en meget aktet tidligere minister gå i bresjen for at vi skulde rykke frem, riktignok i tilslutning til Sverige. Ministeren sluttet med å citere Bjørnsons berømte vers til Sverige i 1864 om at Sverige skulde gå i spissen, for det var kjent på plassen. Det passer jo utmerket rent geografisk dette tilfelle og, men jeg tror nok ministeren burde ha erindret hvorledes det gikk i 1864, og hvor bra det var at man ikke fulgte hverken den ene eller den annen dikters opmuntring, men regnet nøkternt og rolig og ikke følelsesbetont i situasjonen; for nu vet alle som kjenner til 1864's historie, at hvis Norden hadde gått med, hvis dikterne hadde fått sin vilje, som visselig følelsesmessig deltes av uhyre mange mennesker i Norden - den gang var det jo Danmark som forblødde - hvis man hadde fulgt den følelsesbetonte politikk, hadde Russland støttet Tyskland. Nu er det Finnland som forblør, og våre følelser slår vel omtrent like sterkt mot Finnland nu som de slo mot Danmark i 1864. Men atter igjen er det det samme regnestykke som nøkterne mennesker i Sverige og Norge er nødt til å gjøre op med sig selv: vil ikke nå Russland og Tyskland gå sammen i tilfelle av at Sverige kommer Finnland til hjelp? Jeg beklager for såvidt disse stemningsutbrudd til fordel for militær inngripen for Finnland. Jeg beklager dem fordi de bringer en stemning her i landet som er meget naturlig, men som ikke er sund, - ja sund kan man si den er, men iallfall ikke politisk klok - og som kan vanskeliggjøre Regjeringens arbeide. Dette gjelder naturligvis i en ~~en~~ høyere grad Sverige enn det gjelder oss.

Det kunde være ganske interessant i denne forbindelse å høre om utenriksministeren kunde fortelle oss litt om stemningen og stillingen og utsiktene i Sverige.

Vi har jo en annen stormakt som det kan regnes med, eller - eller om det ikke kan regnes med den - som man iallfall kan tenke på i denne forbindelse, og det er Storbritannia. Men Storbritannia ligger slik til et det ikke på samme måte kan hjelpe. Tyskland kan øieblikkelig og hurtig gjøre meget stor skade, det makter det godt; men Storbritannia kan vanskelig yde en hjelp som for Sveriges vedkommende motbalanserer den skade Tyskland kan gjøre. Men allikevel er det, ikke minst når det gjelder Norge, av den største interesse å høre om utenriksministeren kan si litt om Storbritannias stilling. Jeg har den følelse ved å lese engelske aviser, at det er en voksende forståelse i Storbritannia av at kampen om Finland kan komme til å gjelde Storbritannias interesser i fremtredende grad, og det er jo godt for hele verden naturligvis at Storbritannias forståelse for dette vokser. Men også her vilde det være bra om utenriksministeren kanskje kunde si noget, om han har hørt noget fra London i denne forbindelse, som det kan bygges noget på, eller om han ved konferanse med britiske folk her har hørt noget.

Så var det litt om handelspolitikken. Den talte vi ikke stort om sist da vi hadde møte, men det vilde være av interesse å høre hvorledes det går med de handelspolitiske forhandlinger. I krigsforsikringen for skib har vi nå drøftet med en engelsk utsending spørsmålet om en reassuransekontrakt for vår flåte. Den reassuransekontrakt bygges på rent forretningsmessige prinsipper og engelskmannen viste stor forståelse herfor. Det vil si at krigsforsikringen ikke skal vedbli alene å stå risikoen for hele vår store flåte under stigende fare, men at en del av flåten skal reassureres. Men reassuransekontrakten henger i virkeligheten nokså meget sammen med tonnagearrangementet, og vi sa derved til den engelske forhandler, - som nu er reist tilbake til London for nærmere å drøfte det utkast som vi blev enige om og som i det store og hele må sies å være tilfredsstillende for Norge - at vi ikke kunde nevne nogen som helst del for ikraftsettelsen av en slik reassuransekontrakt, som jo interesserer England meget på grunn av at det er de engelske redere som skal bære premien for vår krigsforsikring, forinnan vi fra Regjeringen hadde fått litt nærmere rede på hvorledes det gikk med handelsforhandlingene, idet vi hadde forstått både av tonnagearrangementet og av stillingen i det

helt tatt at reasseurancekontrakten og tonsageopbringementet henger nok så mye sammen. Dette forstod han godt. Men nettopp derfor er det av interesse å få høre litt om hvordan det går med disse handelspolitiske forhandlingene.

Jeg håper også at disse handelspolitiske forhandlinger kommer til å føre til et resultat som letter litt den plage vi har ved opbringelsen av våre skib. Nu, det går på en måte kanskje litt hurtigere nu; men så er man utsatt for sådanne sjikanørier som dette, som utenriksministeren kjenner til, at et av Amerika-linjens skib på grunn av seks små varepartier, som var betryggende ordnet i alle henseender, og som den norske regjering hadde gitt garanti for, blir kommandert inn til utlossing i en britisk havn. Jeg kan ikke forstå enn at det her har tilspisset sig en prestigestrid mellom den norske og den engelske regjering som ikke hele spørsmålet synes å være verdt. Jeg forstår - det har jeg også sagt tidligere - at Utenriksdepartementet på det nuværende tidspunkt mente å måtte fastholde kravet om at dets garanti måtte være fullt tilstrekkelig, slik at England ikke skulde stille særkrav med hensyn til disse små varepartier om at de måtte sendes tilbake. Men i lengden vil vel neppe det standpunkt kunne oprettholdes. Hvis man ikke gjennom denne traktaten når frem til en tilfredsstillende ordning på det grunnlag, kan det ikke fortsette på den måte, for da risikerer vi altfor meget. Og makten ligger i dette tilfelle hos England, det har vi sett med dette skibet det gjelder, hvor England på grunn av disse småpartiene kommanderer det inn til utlossing med alle de utgifter som er forbundet med det, og med den store risiko for minesprengning og ulykke som er forbundet med at et skib fra Kirkwall bringes inn på Storbritannia østkyst - det var Dundee. Idag er det merkelig høndt - det viser at der er en lyst til å demonstrere - at vi i midtids har fått vite at da skibet hadde løst, hadde hatt alt bryderiet og strevet og omkostningene med det, så blev det ganske rolig lastet igjen med disse partiene og hele sulamitt og det blev sagt: Nu kan dere gå til Norge. Man skulde ikke tro det var voksne menneskers ferd. Og man kan bli nok så forarget over dette. Jeg kan forstå at det ikke alltid må være behagelig for Utenriksdepartementet å ha med den slags forhandlinger å gjøre.

234

Statsråd Koht : Hr. Mowinckel nytta rett sterke ord um den norske legasjonen i Berlin og um den meldinga som den hadde sendt um dei russisk-tyske avtalane um Nord-Morge. Vi har endå ikkje fått skriftleg melding frå legasjonen um spursmålet, det går seint med slikt i desse tidene, for vi må nytta kurér, og det kjem skriftleg melding derifrå berre ein gong i vika, så eg har endå ingen ting høyrte, og det er vel for tidleg då no å segja noko um kor lite eller kor stort grunnlag legasjonen kunde ha for den telegrafiske meldinga som kom i fyrrre vika.

Hr. Mowinckel tala um den svenske politikken i tilhøvet til Finnland-Russland og det regjeringsskiftet som har gått for seg i Sverige. Etter dei opplysingane som Sandler no i dag har gjeve til den svenske presse, ligg det heilt klårt i dagen, det er klårt sagtifrå hans side, kva det var som usenja i den svenske regjeringa stod um. Sandler hadde ynskt, som han sjølv segjer, at svensk hermakt skulde bli nytta til å tryggja Åland. Det vil segja, han meinte at svenske herfolk skulde bli sende over til Åland til å verja nøytraliteten for desse øyane.

I den svenske regjeringa elles rådde den tanken at um Sverige på denne måten sende herfolk over på finsk grunn, so vilde det vera um lag den visse vegen inn i krigen med Russland. Og eg må for min part segja at eg trur i det minste fåren var so stor at det vilde ha vorte eit svært djervt steg frå svensk side, dette. Det vilde etter mitt skyn ha stått i strid med den nøytralitetstanken som Sverige elles har forkynt at det vil fylgja. So på det grunnlaget trur eg nok at vi her i vårt land vi som ynskjer at Noreg og skal vera nøytralt, kann vera glade for at Sverige ikkje øydela, ikkje spilte nøytraliteten sin. For um Sverige skulde koma inn i krigen, vart det endå vandare for oss om det er i denne stunda.

235

Når den svenske regjeringa og alle svenske parti held på nøytralitetstanken, so trur eg for min part ikkje at hovudgrunnen er den at dei er redde for at Tyskland skal koma til å gripe inn til hjelp for Russland. Eg trur nok at dei i Sverige tenkjer at berre sjølve den ting å vera i krig med slik ei stormakt som Russland vilde vera ein vågeleg, ein fårleg ting for Sverige; for um ein kanskje ikkje vil verdsetja den russiske hermakte så høgt som Sovjet sjølv gjer det, må det vera klårt at mot slik ei stormakt med so veldige styrkar som ho kann setja inn, vilde det på lengda bli eit hardt neppetak for Sverige å koma i krig, um det so berre hadde Russland mot seg. Det får vi då vera klare over, og det er dei klare over i Sverige og. Um Tyskland vilde ha kome inn - ja, sjå det veit sjølv sagt ingen av oss.

Men eg må få lov reint historisk å retta på det som hr. Nowinkel sa, at det var klårt i 1864 at Russland vilde ha gått med Tyskland mot dei skandinaviske landa um Noreg og Sverige den gongen hadde vilja hjelpe Danmark militært. Det er eit påstand som har vore sett fram, og det har vore lagt fram dokument for det; men eg får kanskje lov å seigja at eg sjølv har prova at desse dokument var falske, var laga dokument. Ein veit ikkje kven det er som har laga dei; men det ser ut, etter alle vitnemål, som det har vore polske emigrantar; emigrantpolitikken veit vi er ikkje alltid so nøgje med hjelperådene. Det har no, etter alle dokument som sidan har kome fram - det er 30 år sidan eg gav dette provet - vist seg at provføringa mi har vore rett. Eg trur det er godkjent av alle som har granska desse spursmåla sidan.

Vi i vårt land kann ikkje halda uppe annan politikk enn ein nøytralitetspolitikk, det trur eg må vera klårt for alle som vil tenkja roleg og nykttert over desse spursmåla, og eg må seigja at eg vart, likesom hr. Nowinkel, undren over at ein norsk politikar som har vore so mykje med i utanrikspolitikke som Benjamin Vogt, har kunna lata seg riva med til eit anna standpunkt. Kva Storbritannia vil gjera i den finsk-russiske striden, har vi inga visse for. Eller rettare sagt: Vi veit ikkje visst kor langt Storbritannia vil gå. Det er rett tydeleg sagt frå at Storbritannia vil på alle moglege måtar i det minste freista på å halda seg utanfor krig med Russland. Men samstundes vil Storbritannia gjerne - det har vi fått fråsegnar um - hjelpe Finland med alt det materiell som det kann bli spursmål um. Vi har fått fyrespurnad um transitt for slik tilførsel til Finland, so vi veit at den britiske regjering ynskjer å gjeva hjelp på den måten; men kor langt dei vil gå her, det veit vi endå ingen ting visst um, det kann vel koma til å få samanheng med korleis tilhøvet blir millom Sovjet og Tyskland på den eine sida og Storbritannia og Frankrike på den andre sida. Men vår politikk kann vel ikkje lata seg styra av desse tilhøva. Vi må, ahten Storbritannia gjer det eine eller det andre, i det minste freista på å halda uppe vår nøytralitet. No er krigen heilt inn på den norske grensa der lengst nord med Pasvikelva; men det ser ut som krigen ikkje dermed blir ført inn over gransa, so den faren som vi kunde ha der, ser det ut som minkar. Men det er likeso klårt at der må vi vera på post, freista på å halda krigen utanfor vårt landumråde.

Hr. Mowinkel nemnde handelspolitiske spørsmål, nemnde tilhøvet vårt til England. Dei forhandlingane som vi fører med England, kom i gang burte i London på nytt no siste måndag, og kva dei so har dryft, og kor langt dei har kome i desse dagane, har eg inga melding um; ~~fyxxxxvixbxxxxfxttixnpxkxxxxxtxt~~ men månda kom forhandlingane i gang. Vi har i denne tyde, fyrr vi har fått nokon avtale med England, på mange måtar set ting som er til meins for skipsfarta og handelen vår, og eg trur ikkje det kann vera tvil um at det ofte på britisk side er - skal vi segja ein byråkratisk måte å gå fram på, som kann vera i strid med sjølve dei tankane som rår i utanrikestyringa i London. Det er vel i Storbritannia soleis som det er i so mange andre land, at ein embetsmann har sine ordrar, og at han ofte fylgjer desse ordrane so bokstaveleg som han kann, og ikkje alltid bruker det vitet som han likevel har. Det er slikt som vi kann koma til å lida for. Det kan henda og at det kann vera litegrann av dette at dei vil plaga oss litt, so vi kann bli mjukare til elles nyttar i forhandlingar. Eg trur, som sagt, at det helst er dei lokale embetsfolka som misbruker litegrand den serlege makta dei har. No vil eg og nemna at i England sjølve regjering nyttar denne lokale embetsstyringa på ein noko merkeleg måte. Dei har til den protesten vår mot at dei ransakar norsk post på norske skip, m.a. nemnt som ein grunn for dette, at når eit fremandt skip, eit norsk skip, kjem inn i britisk hamn, kjem dette skipet dermed inn under den kommunale lovgjevinga som der gjeld, soleis at kommunestyringa og embetsmennene i kommunen kann setja seg ut over internasjonale traktatar. Då den britiske sendemannen sa dette til meg, sa eg at eit snodigare argument hadde eg aldri i mitt liv høyrte når det galdt eit internasjonalt spørsmål, so eg kunde ikkje taka noko slikt alvorleg. Men ein ser kva slags ting ein kann koma inn på og koma burt i når ein forhandlar um spørsmål av dette slaget

237
dei lokale embetsfolka
som misbruker litegrand
den serlege makta dei har.
No vil eg og nemna at i
England sjølve regjering
nyttar denne lokale
embetsstyringa på ein
noko merkeleg måte.
Dei har til den protesten
vår mot at dei ransakar
norsk post på norske
skip, m.a. nemnt som ein
grunn for dette, at når
eit fremandt skip, eit
norsk skip, kjem inn i
britisk hamn, kjem dette
skipet dermed inn under
den kommunale lovgjevinga
som der gjeld, soleis at
kommunestyringa og
embetsmennene i kommunen
kann setja seg ut over
internasjonale traktatar.
Då den britiske
sendemannen sa dette til
meg, sa eg at eit
snodigare argument hadde
eg aldri i mitt liv høyrte
når det galdt eit
internasjonalt spørsmål,
so eg kunde ikkje taka
noko slikt alvorleg.
Men ein ser kva slags
ting ein kann koma inn på
og koma burt i når ein
forhandlar um spørsmål
av dette slaget

238 Sundby: Det var jo interessent å høre utenriksministerens redegjørelse for hvordan det var gått til nå i Genève, og det er vel ikke så rart at det er gått som det er gått. Hvis det kunde resultere i at folkeforbundet eller de tilsluttede stormakter kunde gjøre noget positivt for å hjelpe Finland, fikk vi iallfall si det var bra. Men blir det bare resolusjoner og vedtak, som stiller oss i en desto vanskeligere stilling - som også utenriksministeren var inne på - så er det jo ikke

noget å rope halleluja for. Jeg synes nok det bør oss som har den opfatning, at også vi fant det heldig at Hambro nu blev president. Utenriksministerens opfatning, såvidt jeg forstod, og det skyldes av et telegram. Det har jo vært uttalt før fra flere sider at folkeforbundet nå ansees som et instrument for den ene av de kjempende parter; selv om vi ser blott fra striden mellom Russland og rinnland, er det jo så, og det blir ikke mindre tilfelle efter det som nu er skjedd. Og når det da er vårt ønske og vår vilje å holde oss nøytrale så lenge vi kan klare det foreløbig iallfall - noe som vel alle er enige i, så er det selvfølgelig ikke noe videre ønskelig for oss, selv om det er ærefullt også nasjonalt sett, at vi står i spissen for et instrument for den ene leir av de kjempende. Nu, det er da da ikke noget å gjøre ved.

Det er vel, som jeg sa, enighet om at vi må søke å holde oss nøytrale. Jeg sa foreløbig, for det inntreffer jo stadig nye situasjoner, og vi vet ikke hvad vi kan tvinges op. Det har jo hendt så ofte før i historien, og det ser ut til være nærmere enn nogensinne før, at vi kan tvinges ut av nøytraliteten. Jeg skal ikke utbre mig mere over det.

Jeg hadde også lyst til å høre hvordan det forholder sig med disse torpederinger som synes å være skjedd innenfor norsk territorialfarvann, og hvad det kan komme til å utvikle sig til hvis det virkelig kan konstateres at det er skjedd, og hvis det skulde fortsette med den slags ting. Kan da det inntreffe, som man har nevnt, at en av de krigførende kan si: Vel, Norge viser sig ikke å kunne forsvare sin nøytralitet, altså må vi ta affære selv?

239

Med hensyn til et annet spørsmål som utenriksministeren nevnte, så pågår jo nå krigen på det hardeste like ved den norske grense, det står jo i flammer alt deroppe. Har man overveiet og er det tatt klart standpunkt til hvad der vil skje hvis russiske stridskrefter kommer over grenseelven? Selvfølgelig vil vi vel da måtte forsvare vår nøytralitet, og kan vi greie det og internere troppene, så er det all right, men kan vi ikke greie det, hvordan er så stillingen? Er det så meningen at vi er i krig med Russland? Jeg har ikke tenkt igjennom dette; jeg spør om man har tenkt det igjennom, og hvordan man akter å forholde sig.

Med hensyn til spørsmålet Tyskland-Russland og de meddelelser vi fikk sist. så vil slett ikke jeg gi min tilslutning til hr. Nowinskels refleksjon av vår legasjon i

Tyskland; jeg synes vi bør bli underrettet også om rykter - og de hadde jo tatt nokså fast form, de var kommet fra flere hold, ikke bare til den norske legasjon, og det de gikk ut på var jo ikke så fjernt fra hva vi har kunnet tenke oss noen hver. Jeg for mitt vedkommende har ikke stor tro til uttalelser, hverken fra den tyske minister eller andre, i den nåværende situasjon. Vi vet jo at skrevne avtaler respekteres ikke, enten de er mellom Hitler og Chamberlain, eller det er om ikke-angrepspakter mellom forskjellige land. Bare en uttalelser av denne art - hva er den verd? Jeg legger iallfall ingen annen vekt på den enn at det selvfølgelig var hyggelig å høre, men stole på den kan vi ikke. Og med hensyn til Russlands videre hensikter så har vi vel større grunn til å feste oss ved de direkte uttalelser som er gitt av Russlands ledende menn med Stalin i spissen, om at de vil søke enhver anledning til å utbre sin ideologi over det ganske Europa.

Jeg vil også, på grunn av at det hele tilspisser sig mer og mer, gjerne få lov til å rette et annet spørsmål. Jeg kunde ikke være tilstede til møtets slutt forrige gang, jeg hadde en avtale, som jeg nevnte, og det kan hende det da fremkom meddelelser om det jeg vil spørre om. Men det er nokså lenge siden nu at vi hørte forsvarsminister Ronsen gjøre rede for hvilke nye forsvarstiltak som var gjort. Jeg siker ikke til flytningen av våre stridskrefter, men til de bestillinger som er gjort i andre land og i vårt eget land for å styrke vårt forsvar. Det er jo inntruffet en veldig forandring siden den gang, i og med at konflikten Russland- Finland er kommet. Er det skjedd noget siden, og hvilken anledning er det nu til å gjøre mere i denne retning?

240

241

Statsråd Koht: Eg skal få svara stutt på eit par av dei spørsmåla hr. Sundby reiste. Det skulde vera heilt visst etter dei meldingane vi har frå admiralstaben, at den greske båten som vart torpedert på Folla utanfor Namsos, er torpedert innanfor dei norske sjøgrensone.

Formannen : Fire miles eller tre miles?

Statsråd Koht: Båten vart torpedert 2 1/2 naut' ut frå land. Om den engelske båten som no er torpedert

utenfor Staden, veit vi endå ikkje noko heilt
ikkje fått pålitande meldingar der; men det vi
skaffa oss, so vidt råd er. Det er klart at
må bera fram dei protestane som her må til,
dei krav på vederlag som er naturlege. Dessutan
tilsynet ut mot havet koma til å bli styrkt, og det
spuremål som alt har vore uppe i Regjeringa i dag. Alles gal
eg ut frå at statsministeren vil gjeva opplysningar um militære
spuremål, so dei skal eg ikkje koma inn på.

Spuremålet um fåren for grensekrenkjing nordpå ligg
fyre, og sjølv sagt har dei norske militære der nord mått fyrebu
seg på at noko kunde henda, at finske eller russiske herfolk
kunde koma inn over grense, og då skal vi, so vidt som råd er,
avvepna slike herfolk og internera dei. Stulde det ikkje lukkast
å gjera det, ja då må han vel gjelda, den gamle rettsregelen
at ingen har plikt til å gjera meir enn han evnar; men i alle
tilfelle må vi gjera det vi evnar for dette spuremålet.

242

Moseid: Jeg ver ikke medlem av den utvidede utenriks-
komite og har således intet mandat til å delta i de overlegnin-
ger og avgjørelser som treffes her. Jeg skal derfor avstå fra å
uttale mig i nogen større utstrekning om de spørsmål som har
vært berørt her; men som stortingsmann føler jeg mig forpliktet
til på ny å protestere mot at Regjeringen og den utvidede uten-
rikskomite konsekvent holder Stortinget utenfor drøftelser og
avgjørelser av livsviktig betydning for vårt folks fremtid.
After min mening er det Stortinget, og kun Stortinget, som har
folkets bemyndigelse til å handle på dets vegne der hvor det
dreier sig om folkets væren eller ikke væren. Regjeringen og
den utvidede utenrikskomite har sitt ansvar overfor Stortinget,
men Stortinget har sitt direkte ansvar overfor det norske folk.
Som bekjent, har der ikke vært nogen saklige hindringer for at
Stortinget på et hvilket som helst tidspunkt i høst kunde ha
vært tilstede og pleiet råd med Regjeringen og utenrikskomiteen
om alle de spørsmål som er av viktighet for vårt forhold både
utad og innad. Der er ingen saklige grunner som har hindret
Stortinget til et hvilket som helst tidspunkt kunde ha vært
tilstede. Det ser ut som om personlige prestisjehensyn og,
er tilbøilig til å si mangel på fasthet fra Regjeringens
har øket faren for vårt land ved de forhandlinger som har
gått for et fremmed forum. Det er mulighet for at det
er skjedd, kan medføre så farlige følger at Stortinget

det engang kommer sammen, ikke vil være istand til å kunne rette på dem. Jeg synes det er forferdelig å måtte si det, men jeg tror det er riktig. Og det viser sig at her dukker stadig nye spørsmål op av den art at det etter min mening er uforsvarlig å holde Stortinget utenfor. Jeg vil derfor på ny reise det spørsmål om ikke Stortinget bør få anledning til å drøfte og treffe avgjørelser i de spørsmål som kan være av avgjørende betydning for vårt lands og vårt folks fremtid. Hvis jeg får nogen tilslutning, vil jeg på ny gjøre et forsøk på å få landets nasjonalforsamling samlet, før det kanskje er for sent. Det blev nevnt her at de rykter som var kommet om faren fra Nord-Norge, nu var dementert. Etter den erfaring nogen hver av oss har gjort i denne tid, er jeg tilbøilig til å si at det er så langt fra at et dementi avsvækker et rykte, at det tvert imot er grunn til å frykte for at det ligger adskillig av en bekræftelse i et dementi. Jeg tror derfor ikke det er riktig av oss å gå ut fra at vårt land har noget fribrev på en fremtid i fred og frihet, hvis vi ikke selv gjør hvad vi kan for å bevare disse goder.

243

244

statsminister Nygaardsvold: Ja, ér det bare det som skal til for å sikre landet vårt og folket vårt dets fremtid, frihet, at Stortinget blir kalt inn, til juleuken, så er jeg tilbøilig til å holde på at vi gjør det. Jeg tenkte det var noget mer som måtte til enn bare det at Stortinget kommer inn nu. Der har ikke vært nogen saklige grunner til stede for at Stortinget ikke kunde komme sammen, sa hr. Moseid. Nei, det kan nok være det, men det har heller ikke vært mange saklige grunner til stede for å kalle inn Stortinget iallfall før konflikten mellem Finnland og Russland opstod, det vil jeg få lov til å fastholde. Når hr. Moseid her idag sier at han er bange for at prestisjehensyn og mangel på fasthet hos Regjeringen har øket faren for vårt land - han erkjenner selv at det er forferdelig - så det - så vil jeg be om nærmere forklaring på det.

Det blev sagt av utenriksministeren at vi nå kun føre en nøytralitetspolitikk. Det er vi alle enige om. Jeg pekte i siste møte vi hadde her på at vi, især hvad angår konflikten mellem Russland og Finnland - det er jo den som er nærmest inn på oss - også der, måtte oprettholde det samme standpunkt; og jeg sa fra at jeg så det slik at det ikke under nogen omstendighet, så lenge konflikten holdes innenfor de to lands

videt

presser kunde være noget som kunde bevirke at vi grep aktivt inn i konflikten. Men jeg sa også at vi måtte være forsiktige når det gjaldt passiv deltakelse. Jeg utdypet det litt og pekte på at det fra Finnlands side muligens kunde bli reist spørsmål om å få hjelp til mange ting, og siden vi hadde det møte, er det skjedd. Finland har gjennom sin minister her anmodet om å få våben, ammunisjon og forskjellige utrustningsgjenstander. Jeg nevnte visst også på siste møte at jeg mente vi ikke kunde sende våben og ammunisjon til Finland. Det gjaldt forskjellige sorter våben, forskjellige sorter ammunisjon, forskjellige sorter utrustning, det var rågummi og det var bensin - almindelig bensin og flybensin. Jeg sa klart fra likeoverfor Finnlands generalkonsul, som kom på vegne av og opfordring av den finske minister, at vi kunde ikke sende dem våben. For det første er jo forholdet det at vi har ikke mer enn vi trenger selv - om jeg skal si det på den måte - men kanskje også for lite etter kongs mening. Hvad geværer og geværammunisjon angår, skulde vi vel ikke stå så verst i det; men for en hel del andre posters vedkommende er jo forholdet det at vi ikke på nogen måte kan forsvare å sende noget ut av landet. Til det kommer også den ting, som jeg likeledes fremholdt for generalkonsulen, at hvis vi skulde sende noget, vilde det være den norske stats våben og fra våre arsenaler, og det måtte vel være enodeløs gjerning av oss å gå inn på det. Det er sagt at Sverige sender våben og ammunisjon. Ja, det gjør vel kanhende det, men det er dog hogen forskjell der. Det sender fra Bofors, som iallfall i formen er et privat selskap. De må få license fra den svenske stat til å føre ut, men Sverige sender visst ikke noget fra de svenske depoter stemplet med statens merke. På regjeringens vegne sa jeg at det kunde vi ikke gå inn på. Vi kunde heller ikke gå inn på å sende vintertelter og ryggsekker. Kommanderende General sa at vi hadde nokså bra med vintertelter, men han og generalstabschefen kunde ikke tilrå et det blev sendt noget av det som vi hadde liggende i reserve. Men jeg la til overfor Finnlands utsending, at jeg trodde nok at det kunde ordnet noget hvis de kunde komme i forbindelse med firmer som kunde skaffe dem disse ting. Jeg tror at de er kommet i forbindelse med firmer både når det gjelder telter og ryggsekker ennskjønt det er jeg ikke så sikker på. Det må vel gå gjennom Forsyningsdepartementet, der må vel utførselstillatelse til for at de kan få det. Det er to ting, rågummi og bensin, som det i første rekke kunde bli spørsmål om. Det engelske krigsforsyningsdepartement

246

har sedt om at Norge må hjelpe Finnland med de forsyninger som vi kan hjelpe dem med, og det har da sagt med hensyn til de varer som vi sender til Finnland, at det skal garanteres for at vi uhindret kan få føre inn til Norge tilsvarende mengder. På det grunnlag, at vi så å si skal få igjen, og at det ingen hindringer skal legges i veien for å komplettere disse forsyninger, er det opnådd foreløbig enighet om at Ashim Gummivarfabrikk skal sende 30 tonn rågummi til en finnk f brikk. Det skulde være tilstrekkelig til ca. 300 000 gassmasker. Dessute er der foreløbig enighet om at vi kan overlate den 11 000 tonn bensin, og at det overlates det finske selskap Shell av norsk-Engelsk mineralolje Aksjeselskap. Det er visst også mellom de samme selskaper blitt inngått en overenskomst om at det norske skal skaffe 500 tonn flybensin. Transporten av det får det finske besørge selv. Det kan jo leveres på et bestemt sted fra det norske selskaps side, og så får de sørge videre for det selv. Når vi kan overlate 11 000 tonn bensin, er det fordi Norge vel er det land i Norden som er best forsynt med bensin etter folketallet nettopp nu, og selv om de får 11 000 tonn av de beholdninger vi har i landet, vil vi enda sitte inne med 130 000 tonn på lager, så jeg ser ikke nogen fare - slik som denne forsendelsen er ordnet - i at Finnland kan bli hjulpet på den måte fra oss, fra Norge.

Hr. Sundby spurte om vi hadde overveiet hva som skal skje hvis russerne kommer over grensen. Utenriksministeren svarte noe på det. Det er selvfølgelig overveiet, og jeg henviser til det utenriksministeren sa i så henseende. Ethvert forsøk på å føre krigen inn på norsk territorium må vi jo med de midler vi har, forsøke å tilbakevise. Det kunde jo tenkes at finske avdelinger blev trengt inn på norsk territorium, jeg nevnte vel det også sist, det kunde jo tenkes. Jeg går da ut fra at finnene ialfall ikke vil sette sig til motverge, de vil la sig avvæbne, det går jeg bestemt ut fra. Skulde det inntreffe at finnene gikk inn på norsk territorium og fortsatte å skyte, fortsatte å krige fra vårt territorium, så blev jo stillingen straks noe mere komplisert, men jeg går ut fra, hvis de blir kastet inn, at de vil la sig avvæbne, og nogen forfølgelse av dem må vi jo ikke godvillig tillate.

Hr. Sundby spurte videre hvilke bestillinger, hvilke foranstaltninger er gjort siden Statsråd Monsen gav sin redegjørelse. Ja, jeg gav en del opplysninger på siste møte. Hr. Sundby hørte det ikke. Jeg har ikke de papirene med mig.

Sundby: De behøver ikke gjenta det.

Statsminister Ryngardsvold: - men jeg kan gi noen
også som jeg har med, om hvad vi har gjort i anledning av
forholdene oppe i Nord-Norge. Det blir delvis litt gjentagels
av hvad jeg sa sist. Det har der oppe nu vært 2 bataljoner, som
har vært inne i to måneder, og det er nok så hårdt for de bata
jonene å være inne så lenge, når de vet at her ser på slipper
man med 45 dager. Det har vært overveiet hvordan man skal
lette Finnmarks og Nord-Norges befolkning i det vaktholdet.
I den anledning er det da efter forslag av Kommanderende Gene
ral blitt enighet om at vi skal forsøke å avløse disse to bata
ljonene med de to bataljoner som jeg nevnte skulde opsettes
der oppe, men slik at de to bataljoner som avløses, ikke
dimitteres, men holdes tilbake på sine plasser på Elvegårdsmo
er det vel, og på Altagård. De vil da få en del lettelser
allikevel selvfølgelig ved at de blir trukket ut av vaktlinje
Og dessuten er det besluttet å sette op ytterligere et artill
ridetachment for feltkanonmaterieell, som skal bli sendt opo
ver, og videre skal det maskinkanonbatteri som er deroppe,
styrkes. Det har vært en avdeling på 50 mann inne i 45 dager,
de er dimittert, og det er en ny avdeling på 50 mann som nu også
har hatt 45 dager. Det er igår telegrafisk og idag skrift git
meddelelse om at de kan kalle inn de 50 mann som før var der
oppe, slik at man har full besetning på det maskinkanonbatter
et og dessuten kalle inn bergartilleri for betjening av de
kanonene som er der, og som nu holder på å sendes opover, 8
stykker 7.5 millimeters feltkanoner. Mer det kan trenges lett
ser for Nord-Norges befolkning, sa jeg, og det kan også kansk
være på sin plass at man sikrer sig mere vaktmanskaper der
oppe. Derfor har jeg idag forelagt for Regjeringen efter kon
feranse med generalen og med generalstabschefen forslag om å
innkalle to bataljoner fra Brøndelag og sende nordover. Forho
det er det at det distrikt i landet som har gått lettest under
denne neutralitetsvakt, det er vel Brøndelag. Det ligger noen
folk ute på Agdenes, men det har ikke noen betyding mot det
som Nord-Norge har måttet bære, Sørlendet visst også, og også
andre steder. Disse to bataljoner skal innkalles slik at de e
ferdige til å rykke opover straks over nyttår. Om de da skal
legges i Ost-Finnmark eller de skal holdes lengere syd i bered
skap, det kan jeg ikke uttale mig om enda. Det blir iallfall
sendt ut meddelelse imorgen til Brøndelag-regimentet om å
sette op to bataljoner, som skal holde sig klar til straks
over nyttår å rykke op der.

så får jeg legge til, så man er fullt klar over det, at jeg har ikke funnet - som jeg sa også sist, men jeg vil gjenta det - å kunne foreta hel mobilisering for Nord-Norge. Det kan være flere grunner for det. Den ene grunn er den at å foreta hel mobilisering av landsdelen kan jo både skake opp landsdelen, hvis det ikke skulde være noen overhengende grunn til å gjøre det, og dessuten vil det bli en forferdelig tyngsel på folket, å ligge inne der på vakt og øvelser, især på denne tid som man kan skrape sammen, vårstiden.

249

Når det spores om hva det er gjort for å skaffe nytte om det er gjort nye bestillinger, så kan jeg jo dertil si at det arbeides så godt som materiell og personell kan gjøre det både på Kaufoss og på Kongsberg. Det arbeides med fremstilling av luftvernkanoner, det arbeides med fremstilling av ammunisjon av de forskjellige slags. Kapasiteten idag er ikke så stor som man skulde ønske, fordi det nu er optatt flere arter av produksjon enn det var under verdenskrigen bl.a. luftvernammunisjon, men efter hvert som vi får plassert inn nye maskiner, vil innen ganske kort tid produksjonen f.eks. både av luftvernammunisjon og av geveammunisjon - og jeg kan legge til at akkurat for geveammunisjons vedkommende må vi vel si at vi står ikke så verst - fordobles, kapasiteten pr. dag vil fordobles.

Ja, Regjeringen gjør jo ingen ting naturligvis. Men Regjeringen tar da under den alvorligste overveielse hvert eneste forslag som kommer fra de militære autoriteter, og likeoverfor komiteen vil jeg få lov å si at jeg idag har fått krav fra de militære autoriteter om å bevilge nye 14 millioner ved siden av dem som vi har tatt til enhver tid utover. De er ikke så sikre på at vi kan få det som de ønsker å få for det, men for alle tilfellers skyld vil de ha pengene. Jeg bad om å få utsettelse til over helgen, til mandag, med å svare på det, og det måtte jeg selvfølgelig få, for man vet ikke om man kan få det man ønsker å bestille heller. Men allerede igår blev det gjort forestilling gjennom Utenriksdepartementet til de forskjellige land som man mente å kunne skaffe sig disse ting fra, hvorvidt vi kan få det. Fra England er det vel vanskelig å få det beste. Noe som er dårlig, kan man vel kanskje få. Derimot kan man vel få en del fra Amerika, men det er dyrt i forhold til det engelske.

Jeg nevnte på siste møte at jeg den dagen underhånden hadde fått meddelelse om at det var tilbudt den norske stat, den norske har, et parti 20 millimeters luftvernkanoner.

250

Først idag har jeg kunnet få litt nærmere rede på det tilbudet. Jeg sa at vi hadde ikke noe grunnlag for å kunne drøfte det enda. Det var først tilbudt 150 stykker 20 millimeters luftvernkanoner. Det blev imidlertid forrige dag redusert til 50 stykker. De skal skibes fra tysk havn. Det var brukte luftvernkanoner, som man ikke vil fortelle hvor er kommet fra, men antagelig er det fra Polen. Det var noen som var sterkt interessert i salget, som mente at de var fra Tsjekkoslovakia, og da var det ikke så farlig å ta dem. Men alt tyder på at det er polske kanoner, og jeg er ikke så sikker på om jeg har lyst til å gå med på å kjøpe dem, så meget mere som de som hadde med det i departementet, sa at de kunde ikke anbefale det; for de var like så dyre, de brukte kanonene, som visstnok var tatt fra et annet land, som nye, hvis man kunde få nye. Det var sveitsiske Oerliken-luftvernkanoner, og det kan man vel kanskje få fremdeles fra Sveits, om man ikke går omveien om tysk havn for å skaffe sig dem.

Det gjøres arbeide til enhver tid. Det er godt mulig det kan sies at det er Regjeringens mangel på fasthet som har skaffet oss op i de forferdelige forhold nu, og jeg ser at de som taler dette sprog, får tiljubling fra forskjellig hold. Vi får tie, vi, og forsøke å gjøre det så godt vi kan. Men, som sagt, er det bare den ting, er det ikke noe annet som det står på for at Norge skal komme frelst og fritt gjennom vanskelighetene, enn at Stortinget kommer sammen, og er det ikke noen annen som kan gjøre noe i denne tid, ja så kall sammen Stortinget.

Sundby: Hvordan er det med vår egen flyfabrikasjon ?

Statsminister Nygaardsvold : Det kan jeg ikke gi noen nærmere opplysninger om. Det er gitt så og så mye midler til det, jeg har ikke tallet nu, og man har forsøkt å gå i gang med det. Det er iallfall kontrakt med Aluminiumkompaniet, det er gitt til Strømmen, og det er gitt til Holmestrand, beløpene er fordelt, og det skal i disse dager reise en delegasjon både fra luftvernet, fra Strømmen og fra Norsk Aluminium Company for se på disse ting, skaffe licenser o.s.v. Det skal dessuten reise - det er gitt tillatelse idag - en fra flyvevesenet fra marinen for å se på nye typer for speiderfly igjen - Det er godt mulig det ikke er riktig av mig å murre når kommer krav, det er vel bare å tie og tie og gå med på. Men jeg var ikke kar for annet idag enn å si: bare de

251

blir denne gang som det har vært før når noen har vært i vei og sett på flymodeller, at de som ikke har fått reise, sier at denne sorten er umulig, vi må sende en nydelegasjon og se på en annen type. Vi har vært oppe i det. Men nok av det. Jeg sa at dere får reise og se på speiderfly som skal avløse de vokker-maskinene vi har. Finansministeren har nettopp meddelt mig at det er bevilget 2 millioner som er fordelt til innenlands flyfabrikasjon som skal settes igang.

252/270

Formannen: I anledning av de uttalelser som fallt fra hr. Moseid, vil jeg få lov til å henvisse til den diskusjon som fant sted her lørdag, og den avgjørelse presidentskapet i et etterfølgende møte tok i det spørsmålet. I formell henseende hører jo spørsmålet inn under presidentskapet, og det står hr. Moseid fritt nærmest å reise det spørsmål der.

271

Harald Torp : Jeg får kanskje begyrene med en undskyldning for at jeg ber om ordet, da jeg bare er varemann til denne komiteen og ikke engang første varemann, men bare annen varemann, og møter her for første gang. Når jeg allikevel har dristet mig til å be om ordet, er det i anledning av det som her er sagt om Sverige, jeg tror jeg kan yde et beskjedent bidrag til en helysning av den situasjon som Sverige befinner sig i akkurat idag. Min hjemmlemann er en kollega som i formiddag kom tilbake fra Stockholm hvor han hadde deltatt i et intimt møte bl.a. med Gösta Bagge, som for den lille krets hadde redegjort for grunnlaget for dannelsen av samlingsregjeringen i Sverige. Gösta Bagge la ikke skjul på at der var en overordentlig sterk stemning i Sverige for at det øieblikkelig skulde gå sammen med Finnland mot Russland. Når man allikevel ikke hittil hadde besluttet sig til det, og det sannsynligvis vilde gå kanskje både dager og uker, for ikke i måneder, før Sverige vilde slå til, så var det fordi de hadde underhånds opplysninger fra Berlin om at Tyskland ikke fant å kunne stille sig passiv overfor et eventuelt svensk angrep på Russland. Det var sagt såvidt tydelig fra fra Berlin at Tyskland i tilfelle var nødt til å aksjonere, og svenskene selv var jo på det rene med at det for dem vilde være en umulighet å kunne føre en krig på to fronter. For det spørsmål blev nærmere klarlagt og avklart, vilde ikke Sverige komme til å ta nogen beslutning, skjønt den rådende stemning

272

innenfor den svenske befolkning absolutt var at de jo tør jo heller burde komme Finland til undsetning. Iidlertid har Sverige mobilisert i en ganske stor utstrekning, mobilisert store troppemasser både i Norrland og nede i Skåne, det siste med tanke på et eventuelt tysk angrep, og det stiller sig helt utvillig til de krav som gjøres fra Finlands side på det som kan gås fra Sverige uten at det får en helt offisiell form. Våbeneksport foregår idag og har foregått allerede i de siste 14 dager i meget stor utstrekning, i en så stor utstrekning endog at det på svensk militært hold var reist spørsmålet om hvorvidt ikke den svenske arme selv ~~xxxxx~~ lønset sig slik for våben at den kunde komme til kort hvis situasjonen skulde bli helt prekær. Og likedan foregår den svenske hverving helt under regjeringens auspisier. Det stiller sig ikke bare helt utlojal og uvillig til hvervingen, men det blev likefrem sagt at den står bak den. Det er de opplysninger som jeg idag har fra en mann som kom fra dette møte hvor Gusto sagde altså rede gjorde for situasjonen.

Får jeg samtidig lov til å si et par ord om Folkeforbundet. Jeg må da minnes at våre ledende utenrikspolitikere, som herre Koht, Nowinckel og Hambro, ivær i Stortinget sa at Folkeforbundet ikke lenger er nogen politisk realitet, og det blev også sagt at paktens, og spesielt paktens artikkel 16, som var så godt og at det ikke er verd å vekke den. Jeg synes vi har fått en nokså sterk følelse av at Folkeforbundet allikevel er en politisk realitet. Det er en politisk realitet i den grad at Norge ikke en gang tør være med på de beslutninger som treffes i Folkeforbundet, og det tiltross for at hr. Nowinckel her sier at det vilde være uverdig av Folkeforbundet om det ikke gikk til de beslutninger, - en så sterk realitet er Folkeforbundet blitt!

Man må være opmerksom på at det ute i den norske almenhet gjør sig et nokså forstemmende inntrykk gjeldende av den ting at så og så mange stater, 42 er det nevnt, går til eksklusjon av Sovjet-Russland i Folkeforbundet, mens de nordiske stater avholder sig fra å stemme, det vil si våger ikke å stemme, vi skulde være de nærmeste til å ekskludere Sovjet-Russland på grunn av overfallet på Finland; men vi våger ikke å gjøre det fordi vi er redd for å uteske Sovjet-Russland. Jeg kan i nogen grad forstå det, men da forstår jeg på den annen side ikke at vi våger å være med på å stemme Finland inn i rådet; for det også krlig talt i den nuværende situasjon en demonstrasjon mot Sovjet-Russland, det kan ingen komme fra.

273

Men hvad enten vi gjør det ene eller det annet i Genf, i Folkeforbundet, så tror jeg vi kan være nogenlunde på det rene med at er det Sovjet-Russlands hensikt å gå mot Nord-norge og ta norske havner, så gjør det det ganske uansett hvordan vi har optrådt i Genf. Det er en oppfatning av situasjonen, og jeg tror, skjønt jeg er legmann på området, at den kan ha noe for seg. Derfor tror jeg heller ikke hr. Mosaid behøver nære sådan bekymring for hvad vi har gjort eller ikke gjort i Folkeforbundet.

Får jeg lov tilslutt - jeg er jo ikke særlig orientert i den indre politikk nå når Stortinget ikke er samlet, men jeg har forstått det sådan på den brede statsministers opptreden her, at statsministeren er fungerende forsvarsminister - får jeg da lov til i anledning av det som er sagt om vår forsvarsberedskap, å rette et konkret spørsmål til den berørte statsminister. Jeg hørte idag fra høit industrielt hold her i byen at norske industrielle bedrifter hadde erklært seg villig til å fremstille luftvernkanoner i fornøden utstrekning, høi-kvalitets-kanoner, og endog til en billigere pris enn de kan fremstilles for på Kongsberg. Dette var båret frem for Forsvarsdepartementet, men var der blitt avvist.

274

Statsminister Sygæardsvold: Ikke siden jeg kom der. Det er ikke berørt i de mange samtaler vi har hatt om disse spørsmål i denne tiden jeg har vært der.

275

Harald Torp: Jeg bare tillot meg å fremføre spørsmålet, for jeg syntes at når jeg hadde den ære å møte her, og hadde hørt dette fra høit kompetent hold, var det min plikt å forelegge dette for den fungerende forsvarsminister.

276

Statsminister Sygæardsvold: Jeg kan legge til at det skal jeg imorgen tidlig direkte spørre om. Men, som jeg sa, jeg har ikke hørt det, og jeg synes at hvis det skulde ha vært på tale, burde de ihvertfall kunne sagt det til meg da vi diskuterte leveransplan av luftvernkanoner fra Kongsberg, Raufoss, Sofors og Schweitz, og kjøp av brukte kanoner. Som sagt, jeg skal interpellere om det med det samme jeg setter foten inn for døren imorgen.

277

Mosedd: Det var som jeg så ikke min hensikt å komme inn på de drøftelser som den utvidede utenrikskomite her foretar, eller de avgjørelser som treffes, da jeg ikke er medlem av komiteen og dermed ikke har noget mandat til det. Når jeg nevnte et enkelt eksempel fra Genf for å vise hvorledes faren etter mitt skjønn økes ved handlinger som skjer der ute, så var kun det et eksempel. Men når statsministeren provoserer mig, har jeg ikke noget imot å uttale at etter min mening burde Regjeringen ikke under nogen omstendigheter ha tillatt at den norske delegerte - uansett hvad han heter - under denne situasjon fikk lov til å motta hvervet som president. Det kan ikke være vanskelig for nogen å forstå at det kan medføre øket fare for vårt land.

Når hr. Harald Torp påstår at det er likegyldig hvad vi gjør eller ikke gjør i Genf, må jeg erklære mig dypt uenig. Vi har å handle med den størst mulige aktsomhet, så ikke feil fra vår side skal legge til rette påskudd for angrep på vårt land.

Jeg er ikke ukjent med den hånlige tone som statsministeren anlegger like overfor mitt syn på Stortinget og like overfor sammenkallelsen av Stortinget, men jeg kan ikke ta noget hensyn til det. Etter min mening er faren for vårt land under denne krig større enn den nogen gang har vært i de 125 år vi har hatt Stortinget, og jeg mener at det finnes ikke noget tidspunkt i vårt folks historie i denne tid hvor Stortingets nærvær har vært mere nødvendig enn nettop i denne tid. Hverken 1905 eller den forrige verdenskrig bodt vårt land så stor fare som denne krig gjør, og hvis man da har den mening at nasjonalforsamlingen representerer folket utad og innad, kan jeg ikke skjønne hvorledes man kan forsvare å holde nasjonalforsamlingen utenfor i en slik tid.

278

Oven Nielsen: Jeg vil begynne med å erklære mig enig med dem som har understreket at vi må søke å holde oss neutrale så lenge som vi anstendigvis kan gjøre det. Jeg uttalte i det forrige møte at jeg den gang med glede hørte på den ærede statsminister i hans egenskap av forsvarsminister. Jeg fikk det inntrykk at han var helt lojal like overfor de krav som kom fra våre militære myndigheter, og jeg har fått det inntrykket bestyrket idag. Jeg vil gjerne spørre den ærede statsminister: Har Kommanderende General eller våre

militære myndigheter forlangt full mobilisering i nord-Norge. Jeg oppfattet den ærede statsminister forrige gang slik at så ikke var tilfelle.

Nu må ikke det jeg sier tolkes derhen at jeg synes alt er såre vel, tvert imot, jeg har ved så mange anledninger både i Stortinget og i denne forsamling gitt uttrykk for mitt syn på de forsonnelser som er gjort tidligere, men jeg mener tiden nu er så alvorlig at vi kan ikke lenger snakke om det, vi må forsøke nu så godt vi kan å hjelpe hinannen med de midler vi har, og med det vi kan skaffe oss. Situasjonen kan forandres raskt fra dag til dag, og vi kan, enten vi vil det eller ikke, en vakker dag være oppe i krig. Sveriges stilling vil jo også være medbestemmende i så henseende. Jeg håper at den ærede statsminister fremdeles vil høre på de råd han får av sine militære rådgivere.

Statsminister Nygaardsvold: Han vil ikke så lenge være forsvarsminister nei.

Sven Nielsen: Hvad angår det som både hr. Sundby og hr. Moscid beklaget sig over, at hr. Hambro hadde mottatt hvervet som formann i delegeretforsamlingen i Genf, vil jeg ha sagt, at jeg kan ikke godta den påstand at Folkeforbundet er et instrument for den ene av de krigførende parter. Gjorde vi det, kunde vi i det hele tatt ikke delta i Folkeforbundets forhandlinger. Jeg mener tvertimot at vi ved å delta i Folkeforbundet nettopp understreker vår nøytralitet og vår vilje til etter fattig evne å være med på å arbeide for fredelige forhold, og under disse omstendigheter kan jeg ikke skjønne at det var noget galt i at hr. Hambro mottok det både for ham selv og for Norge ærefulle hverv som president for Folkeforbundets delegeretforsamling. Vi kan da ikke alltid gå på tykke gummisøler, det må da være grenser også for det. Jeg mener at vi har all grunn til å være hr. Hambro takknemlig for den fortrinlige måte han ganske sikker har representert vårt land på i Genf.

Magnus Nilssen: Dette er jo et fortsatt møte av det vi hadde sist, og vi har jo fått utenriksministerens meddelelse om det som har hendt og spesielt om det som er foregått nede i Genève siden sist vi hadde møte. Det synes jo å råde hel enstemmighet praktisk talt om at den utenrikspolitikk som Regjeringen fører, og den varsomhet som anvendes i denne prekære situasjon, er den riktige. Et lite land som vårt må ikke foreta noget så vi risikerer å komme direkte op i krigerske forviklinger. Det er den fremgangsmåte som blir befulgt, og den står vi vel alle sammen samlet om.

man kommer her påny inn på Sveriges stilling og indre svenske forhold, stemninger og opfatninger. Det er naturligvis av overordentlig stor interesse for oss hvordan Sverige stiller sig, men når det her også idag, spesielt fra hr. Harald Torps side, gis opplysninger og meddelelser som vel skal kunne gi det inntrykk at Sverige fremdeles står i den situasjon at det muligens kommer til å gå direkte med i krige, så står jo ikke det i samklang med det som er hendt i Sverige i de aller siste dager. Vi får vel holde oss til den offisielle erklæring som den nye svenske regjering har gitt. Om høires fører, professor Bagge i en liten, som jeg forutsetter, konservativ krets, gir uttrykk kanskje for noget av sin personlige opfatning, så kan jo ikke det ha nogen vesentlig betydning overfor den offisielle erklæring som er utsendt fra den nye svenske regjering. Vi må jo se det slik, som utenriksministeren også ga uttrykk for, at den skulde jo være basert på det grunnlag at også Sverige skulde holde sig direkte utenfor de krigerske forviklinger mellom Finland og Russland. I den forbindelse er det jo et spørsmål som melder sig ^{Vh} det er jo nevnt her på siste møte - om adgangen for nordmenn til å melde sig og delta frivillig i krigen. Det blev jo her på siste møte gitt uttrykk for at den slags foranstaltninger måtte heller ikke treffes her i landet. Jeg ser imidlertid i avisene at det er to kontorer som på en eller annen måte befatter sig med å registrere norske frivillige. Jeg har derfor svært lyst til å høre om den ærede utenriksminister kan si noget nærmere om dette. Jeg har gått ut fra at vi her har den opfatning at heller ikke en slik hvervning kan finne sted med statsmaktenes samtykke eller stiltiende tillatelse, og da tar det sig jo litt rart ut hvis disse to kontorer, som er nevnt fortsetter å gi detvutseende av at de skal være behjelpelige med å hverve mannskaper til Finnland. Jeg sa sist at de som har ansvaret for vårt lands situasjon nu, må jo beholde hodet kaldt

resonnere fornuftig, selv om det ikke skulde hve visse krets, som er besjelet av stenninger og følelser, som vi naturligvis kan forstå, men som kan bli farlige for vårt land og vårt folk. Det er den fremgangsmåte som er befulgt og den politikk Regjeringen har ført, og som den selvfølgelig også vil komme til å føre: å iakta varsomhet og forsiktighet og på enhver mulig måte holde oss nøytrale og utenfor forviklingene.

Med hensyn til at spørsmålet om innkallelse av stortinget påny er reist her i utenrikskomiteen, så trodde jeg opriktig talt at dette ikke skulde bli reist påny her. Det er avgjort av Stortingets presidentskap for noen få dager siden, lørdag kveld, og dermed anser jeg den avgjørelse for å stå ved makt.

282

Vegheim: Jeg har intet å bemerke til den beredskaps- og nøytralitetspolitikk som er ført, og heller ikke til de siste dagers norske politikk innenfor Folkesambandet. Når jeg har bedt om ordet, er det nærmest for å kome med et par korte bemerkninger til en uttalelse av hr. Sundby. Han uttalte i sitt innlegg blandt annet at de sovjetrussiske ledere med Stalin i spissen vil søke enhver anledning til å utbre sin idéologi over hele Europa. Jeg tror at hr. Sundby kan ta denne side av saken med knusende ro. Er Sovjet farligere for Norge enn det gamle tsar-Russland var - det eksisterte jo også engang i gamle dager en russisk fare - så tror jeg ikke denne økede farskyldes den bolsjevikiske idéologi, den er det neppe så meget tilbake av i Stalins Russland. Den fare som eksisterer nu, har nok ganske andre og mere almenkjente årsaker. Jeg tror den ganske enkelt skyldes den økonomiske ekspansjon og den tekniske utvikling som faktisk har funnet sted i Russland i de siste 10-12 år, og som gjør det ganske anderledes lett for russerne å røre på sig nu enn tilfellet var i tsarens tid. Skulde den dag komme at Sovjet-Samveldet skulde fremme territorialkrav overfor Norge, tror jeg nok at disse krav vil gjelde rent materielle ting. De vil gjelde havner, muligens flåtebasiser slik som vi har sett i de baltiske stater. Naturligvis kan det ikke utelukkes at det også kan skjule sig andre hensikter bak, men jeg tror nok at de i tilfelle vil være av mer imperialistisk enn av ideologisk natur. Jeg går ut fra at den samme nøkterne, praktiske og virkelighetsbetonte politikk som hittil har rådet her i vårt land og i de andre skandinaviske land, også vil herste i tilfelle slike krav virkelig skulde bli fremmet.

283

Med hensyn til hjelp til Finland vil jeg uttale, at all den hjelp som det på nogen måte er mulig å yde og som er forenlig med vår strenge nøytralitetspolitikk, den bør ydes. Hvad hvervningen angår, vil jeg si at jeg finner det høyst uheldig at den foregår i slike former som tilfelle er. Prinsipielt har jeg imidlertid ikke noget imot at der eksisterer en central hvor frivillige kan melde sig.

284

Statsråd Koht: Med omsyn til det som hr. Høseid sa om stortingspresident Hambro, og korleis han hadde kome til å bli president for forsamlinga i Folkesambandet, får eg berre visa til dei opplysningane som eg gav her i stad om det. Det gjev utførleg opplysning om den saka. Om Folkesambandet har vi i dei siste åra stendig høyrte sagt frå Tyskland at det er ein reidskap for stormaktpolitikk, engelsk-fransk politikk. Det er eit påstand som grunnar seg på at Tyskland sjølv melde seg ut om Folkesambandet, og dermed gjorde desse tvo største maktene i hop med Russland vel å merka - til dei som var stormaktene innanfor Folkesambandet, og vi treng heller ikkje tvila på at desse stormaktane har freista på å nytta ut Folkesambandet for sin politikk, når det var konflikt. Det er det dei har freista på nede i Genève no, og det er det vi har sett oss imot, og ikkje vil vera med på. Det kann koma til å få fylgjer det segjer eg beint ut for min part - for våre tankar om Folkesambandet og korleis vi skal stå til det, men det gjer ikkje i og for seg noko bråge i vårt syn på kva Folkesambandet fyrr har vore, og kva det etter vår meining burde vera.

Med omsyn til hjelp til Finland må eg nemna at der er vi, so lange vi i det heile ikkje er i krig, men er ein nøytral stat, bundne av ein internasjonal traktat frå 1907, ein traktat som fyreskriv at staten ikkje kan gjeva våpen til krigførande makt, men derimot har staten inga plikt på seg til å hindra utførsle eller gjennomførsle av krigsmateriell eller andre varor til krigførande. Det er ikkje brot på vår nøytralitet om slikt går for seg; det er det reint rettlege synspunktet, og eg trur nok at det i dette tilfelle svarer rett godt med det som vi faktisk ynskjer.

7el
7el

det direkte spørsmål som hr. Sven Nielsen rettet, hvorvidt kommanderende general for forlangt full mobilisering i Nord-Norge - det var vel ikke bare i Finnmark. Til det sa jeg i siste møte at det spørsmål var diskutert mellom mig og kommanderende general. Jeg bad ham i den anledning sette op et p.m. som jeg kunde ha med her på møtet, og jeg red gjorde for hvorledes forholdet var. Han pekte i det p.m. på - jeg kan gjenta noget av det - at hvis man nu går til hel mobilisering, det vil si innkallelse av de 3 resterende bataljoner deroppe, brigadene 14, 15, 16, så må man også ved siden av det kalle inn pionerkompaniet, sambandskompaniet, sanitetskompaniet, hjulkompaniet samt en del mindre forsyningsavdelinger, og desuten måtte distriktskommandoen og 6te brigades kommando alle steder settes op deroppe. Og så føier han til, at man må også være opmerksom på at går man til dette, så vil det ha den følge at man trekker en overmåde stor veksle på hestebestanden oppe i Nord-Norge, og han slutter med å peke på at det i Nord-Norge for å få satt op en bataljon må kalles inn 10-14 årsklasser - det nevnte jeg også siste gang - og det vil bli, sier han, en byrde som legges på befolkningen i Nord-Norge som blir adskillig større enn den tilsvarende byrde vil kjennes på. Så diskuterte vi spørsmålet om å sende tropper sydfra, og det frarådet han. Men hvad som enn blir gjort, enten det blir mobilisert eller sendt tropper sydfra, så vil kommanderende general fraråde - og det gjentok han igår like overfor mig - at det legges flere tropper i Øst-Finnmark, for han betegner det som tapte tropper fra første dag av. Det er hans syn på det. Jeg sa da efter konferanse med Regjeringen, efter å ha studert dette og diskutert dette et par ganger, at jeg på det nuværende tidspunkt ikke kunde tilråde at man gikk til hel og full mobilisering i Nord-Norge. Derimot var det mig som tok op spørsmålet om å føre opover 2 bataljoner fra Trøndelag, og det har kommanderende general gått over til, idet det var om å gjøre å få tillatelse allerede idag, og da bad jeg om å få utsettelse til i morgen, for verre kunde det vel ikke haste, når man for 2 dager siden ikke ville ha det. Men jeg mener at de 2 bataljoner foreløbig er av like så stor betryggelse som å mobilisere 2 bataljoner helt oppe i Nord-Norge. Selvfølgelig er jeg klar over at blir stillingen truende - jeg bruker bare det uttrykket - så får man innkalle alt sammen oppe i Finnmark og Nord-Norge, men det blir ikke i Finnmark de troppene blir lagt

det blir i Tromsø-avenyettet hovedtyngden blir lagt, i Tromsø og Harvik. I Ost-Finnmark mener de militære autoriteter at man får møte de vanskeligheter som kommer, med de mennskaper vi har deroppe og avløse den, for såvidt det kan la seg gjøre. Vi får vel si at vi er lykkelige hvis vi bare kan ta de vanskeligheter som følger med vakt hold deroppe og undgå den store ulykke. Jeg har ennvidere spurt - ja, jeg behøver ikke å understreke det som jeg understrekte så mange ganger sist, at jeg har vært i Forsvarsdepartementet bare 3-4 dager, så det er ikke så godt å sette seg inn i administrasjonen i selve departementet, kanskje det er likeså vanskelig å være der som ute i marken - men jeg har spurt idag om det kunne ansees forsvarlig å sende mer artilleri opp til Ost-Finnmark. Til det fikk jeg det svar at det er tapt artilleri om ulykken skulde hende. Når det er fagfolks syn på de saker, så bøyer jeg meg, likesom jeg har forsøkt å bøye meg - jeg skal ikke bruke det uttrykk - forsøkt å etterkomme de krav som jeg mener at vi som land og folk kan klare å imøtekomme. Det har Regjeringen gjort seg til regel. Det er godt mulig at det kan være syndet før, nå vel, de som vil drive på med de syndene, de får holde på med det. Det gjøres hva som kan gjøres, det gjøres det som etter min mening kan ha betydning iallfall i den nærmeste fremtid. Derimot kan jeg ikke si at jeg har så stor interesse av å legge millioner i ting som først kan få betydning om ett eller to år, jeg vil helst tilgodese det som vi kan få nytte av i den nærmeste fremtid.

287

288

Handberg: En opfatning som jeg tror er nok så almindelig utover, er at det under disse samvær mellom den utvidede utenrikskomite og Regjeringen fattes beslutninger som er av stor betydning for landet. Det er jo ikke forholdet. Forholdet er det at Regjeringen ønsker å gjøre rede for saker som er av interesse for utenrikskomiteen uten at det her blir optatt som saksbehandling og avgitt votering. Det er jo Regjeringen som har det parlamentariske ansvar like overfor Stortinget, og det ansvaret er jeg sikker på at Regjeringen heller ikke vil overføre på den utvidede utenrikskomite. Når her snakkes om Stortingets sammentreden, så har jeg før oppfattet det slik at 4 medlemmer av den utvidede utenrikskomite nårsomhels kunne kreve Stortinget innkalt. Det er motsagt bl.a. av president Magnus Nilssen. De 4 medlemmer av utenrikskomiteen

kan kun kreve møte når Stortinget er samlet. Under de forhold er jo dette om Stortingets sammenkallelse et spørsmål som alene sorterer under presidentskapet. Det var det jeg ville si like overfor Stortingets innkallelse, at da Stortinget gikk fra hverandre, vant det jo almindelig tilslutning at man skul være absolutt nøytral. Forsåvidt Regjeringen finner situasjonen slik at man ikke kan oprettholde det standpunkt - jeg mener at man har vært inne på grensen f.eks. ved bortleie av skib - forsåvidt Regjeringen har den opfatning at man ikke lenger kan være lojal overfor det som var Stortingets opfatning om vår nøytralitet, da man sluttet, så bør Regjeringen også sørge for at Stortinget uten opphold blir innkalt.

2890

Sundby: Det er bare et spørsmål som jeg reiste sist, og som jeg vil gjenta nu. Ikke fordi jeg forlanger at det skal svares på, det kan hende man ikke synes det er holdig å svare, og det er det da i tilfelle ikke noget å gjøre ved, men jeg vil ikke sitte her og gi inntrykk av at jeg - eller vi - er likegyldige overfor den sak, og det er spørsmålet om forsvarsministerstillingen. Statsministeren beklær jo den stillingen nu, og jeg er sikker på at han ikke føler det som nogen underkjennelse overfor ham personlig når enkelte av oss allikevel er sterkt interessert for at det snarest mulig treffes en avgjørelse på dette punkt. Jeg kjenner jo ikke til hvordan det står til med forsvarsministeren, men det er iallfall min opfatning at det er overmåte viktig for landet i denne tid at man der har den rette mann på den rette post. Jeg vil bare spørre, jeg forlanger ikke noget svar, hvis man ikke synes det er opportunt.

290

Statsråd Koht: Eg hadde litt vanskeleg for å få tak det som hr. Handberg sa; men det er referert for meg at han sa at det var på grensa av nøytraliteten at det var leigt burt norske skip til framande statar. Den norske staten, den norske regjeringaregjerings, har sjølvsagt ikkje leigt burt skip - Regjeringa eig vel kanskje eit skip endå - det er dei private skipsreidarane som har frakta burt sine skip. Det har dei rett til, og det er ikkje det minste brot på nøytraliteten um dei gjer det.

Då eg sist hadde ordet, gløynde eg diverre å segja ei

par ord undette vervings spørsmålet som har vore nemnt. Den saka er heilt klår: Verving er forboden. Verving kann sjølvsagt dekkja seg under ei eller anna maske; men det er påtalenakta som har til oppgave å sjå etter at det blir reist tiltale mot dei som bryt straffelova. Straffelova er klår nok, og ho har ikkje noko forbod mot at friviljuge reiser ut og tek teneste hjå ei fremand makt. Det er vervinga som er forboden, og blir det drive verving under ei maske av eit eller anna slag, er det klårt at det må lova kunna nå.

291

den ørede
Sven Nielsen: Jeg vil takke statsminister for de oplysninger han gav, opplysninger som har bestyrket mig i at han er lojal overfor de krav som kommer fra de militære myndigheter.

Uten å ville gå inn på nogen militær-strategisk bedømmelse av forholdene i Nord-Norge, vil jeg si at jeg også er opmerksom på at hovedtilgangene til Nord-Norge er over Narvik og Skibotn-Lyngen. Men der hvor vi kommer til å få støtten først, er selvsagt i Finnmark, og jeg synes det er nedslående at kommanderende general har uttalt at de tropper han sender der op. er fra første stund prisgitt. Hvis han mener det, må han sandelig snarest mulig før det blir krig, sørge for at det blir forberedt retrettveier for det tilfelle at våre tropper blir trykket tilbake.

.92/300

Formannen: Ingen flere har forlangt ordet, og jeg antar at møtet nu kan heves. Jeg vil da få lov å takke Regjeringens medlemmer, medlemmene av presidentskapet og komiteens medlemmer for fremmøtet her idag, idet jeg nu - etter at jeg har konferert med statsministeren og utenriksministeren - kan dinittre komiteen og eventuelt innkalle den med korteste varsel senere.

møtet hevet kl.19.30